

Vrij om gelijk te zijn of gelijk om vrij te zijn?

Een ander perspectief op het “hoofddoekdebat”

Het kan u niet ontgaan zijn. Het idealisme viert weer hoogtij in Nederland. Sinds enige tijd is er in Nederland namelijk een groot bevrijdingsleger opgestaan. En dit is een hoogst opmerkelijk leger. Het omvat mensen uit brede lagen van de bevolking en komt in naam van de Verlichtingswaarden op voor de onderdrukten in onze maatschappij. Een van de waarden waar dit leger voor strijdt, is de gelijkheid van man en vrouw. Het object van de bevrijding is, het zal niet verbazen, de hoofddoekdragende moslimvrouw. Zij wordt immers onderdrukt en dient van de ketenen van haar geloof en cultuur ontdaan te worden.

Dames, welkom. Mij is gevraagd om vandaag iets te zeggen over het thema hoofddoek en vrijheid en of deze twee concepten elkaar kunnen verdragen. Ik heb besloten dit niet te doen. In ieder geval niet op de manier die gebruikelijk is. Ik ga mijn kostbare tijd vandaag niet gebruiken om de stelling te ontkrachten dat de hoofddoek voor onderdrukking staat. Ik ga U ook niet vragen of U alstublieft wilt geloven dat de hoofddoek mijn keuze is en ik niet onderdrukt ben. De bewering dat de hoofddoek per definitie voor onderdrukking staat, is vanuit wetenschappelijk oogpunt totaal onhoudbaar en bovendien vrij krankzinnig. Even krankzinnig als het beweren dat alle niet-hoofddoekdragende vrouwen onderdrukt zouden zijn, zoals sommige verdwaalde moslims plachten te doen. Bovendien is het argument van de onderdrukking moeilijk serieus te nemen en wel om twee redenen. Ten eerste wordt het debat over de hoofddoek in hoogst altruïstische termen gevoerd. Gesteld wordt namelijk dat er sprake is van onderdrukte moslimvrouwen die bevrijd moeten te worden. Maar de ironie is nu juist dat zij die vechten voor de emancipatie van de moslimvrouw in de praktijk daarvoor het grootste obstakel vormen. Want zeg nou zelf, als je onderdrukte moslimvrouwen wilt emanciperen, *does it then really make sense* om hen van de arbeidsmarkt te weren zoals mevrouw Dresselhuys dat trots doet, of *does it make sense* om haar het recht op onderwijs te ontzeggen zoals mevrouw Hirsi Ali en consorten bepleiten? Het bestrijden van onderdrukking doet men door de onderdrukte aan te sporen te deel te nemen aan het publieke leven, niet door haar daarvan uit te sluiten en dus een trap na te geven.

Dan is er nog iets anders. Stel nu dat er inderdaad sprake zou zijn van de hoofddoek als onderdrukkingssymbool. Dan nog blijft de vraag overeind waarom de constatering dat iemand onderdrukt wordt, de morele verplichting tot bevrijding met zich meebrengt. Daar ligt namelijk niet een noodzakelijk causaal verband, tenzij je christelijke naastenliefde wilt bedrijven maar praktiserend christelijk zijn we allang niet meer in dit land. Dus wat is voor een dergelijke morele plicht eigenlijk de grondslag? En is het niet opmerkelijk dat in een anders zo liberalistisch Nederland waar we zo wars zijn van een plichtcultuur, men zich massaal bij het bevrijdingsleger aansluit? Het lijkt me dat deze spontane bevrijdingsdrang op zijn minst uitleg behoeft.

U begrijpt, ik geloof in beginsel niet in de oprechtheid van het discours over de onderdrukte moslimvrouw die nodig gered moet worden. Het is natuurlijk geen toeval dat de strijd om de hoofddoek is losgebroken op een moment dat het assimilatie-debat is begonnen. De hoofddoek wordt gezien als een uiterlijk teken van een identiteit die in Nederland momenteel niet op prijs wordt gesteld. Maar mag ik U vragen: als de moslimvrouw geen recht heeft op haar eigen identiteit, op wiens identiteit heeft zij dan eigenlijk wel recht? Ik meen dus dat onthoofddoeking onderdeel is van een breed assimilatie-offensief dat momenteel wordt gevoerd. En als ik heel eerlijk mag zijn, zou ik het veel meer op prijs stellen als het debat van zijn altruïstisch vernis zou worden ontdaan en dit eerlijk zou worden uitgesproken. Dan pas kan van een eventueel debat echt sprake zijn.

Aangezien ik het debat over de onderdrukking van de moslimvrouw dus niet zo serieus kan nemen, wil ik me daar nu ook niet inhoudelijk op richten. Wat ik wel wil doen is u aangeven waarom het debat naar mijn mening momenteel onzuiver wordt gevoerd en wat daaraan gedaan kan worden.

Een deel van de onzuiverheid van het debat komt voort uit het feit dat deze onder een verkeerde noemer wordt gevoerd: namelijk onder die van gelijkheid. Het begrip gelijkheid is namelijk bijzonder problematisch. Het is zeer ruim en zeer diffuus. Want wat garandeert het recht op gelijkheid nu eigenlijk? Gelijkheid aan wie precies? En aan wie is het om het ideaalbeeld te ontwerpen aan wie anderen het recht op gelijkheid hebben? Aan wie dat ook moge zijn, in ieder geval staat vast dat dit ideaalbeeld nooit een neutrale invulling kan hebben. Immers, de definitie van dit beeld is in alles afhankelijk van de culturele, religieuze, sociale en politieke achtergronden van de opsteller(s) ervan. In het debat over de hoofddoek gaat het mijns inziens overigens niet, zoals algemeen wordt aangenomen, om de gelijkheid van man en vrouw maar de gelijkheid van de moslimvrouw aan de niet-moslimvrouw of in deze context de Nederlandse vrouw. Alleen dan wanneer de moslimvrouw zich conformeert aan het gelijkheidsideaal van de Nederlandse vrouw kan zij zich gelijk aan de man noemen. De huidige invulling van het begrip gelijkheid weerspiegelt aldus het gelijkheidsideaal van de vrouw die de dominante cultuur, *the main stream culture*, vertegenwoordigt. Vrouwen die er een andere opvatting van gelijkheid op na houden, moeten zich hier toch naar voegen. En zo kan het dus zijn dat het recht op gelijkheid wordt gebruikt om afwijkende opvattingen te conformeren aan een *main stream* visie. Ik vind dit een zeer kwalijke gang van zaken, zeker wanneer deze zou worden opgepikt door de overheid. Sommige menen namelijk ook dat de overheid de morele plicht heeft de moslimvrouw uit haar (niet bestaande) onderdrukte positie te bevrijden. Dat zou dus betekenen dat de overheid onder het mom van gelijkheid zou interveniëren in het domein van geloofsinterpretatie. Gezien de scheiding van kerk en staat is dit een zeer onwenselijke situatie. Een staat die zijn onderdanen een bepaalde religieuze interpretatie oplegt is niet democratisch. Voor die staat bestaat een andere naam: die staat is theocratisch.

Wat ik dus wil zeggen, is dat we moeten er aldus voor waken dat het recht op gelijkheid niet verwordt tot onderdrukkingsmiddel. Om elke schijn van een gelijkheidsonderdrukking te voorkomen denk ik dat het veel vruchtbaarder is om het debat over de hoofddoek niet te voeren in termen van gelijkheid (dit begrip is immers vanwege zijn ruimheid weinig bruikbaar) maar in termen van vrijheid. In termen van vrijheid van geloof en geweten. In termen van individuele keuzevrijheid. Ik denk dat na jaren gehamerd te hebben op gelijkheid van de vrouw het nu tijd is, ook in het feministische discours, om het accent te verschuiven naar de individuele keuzevrijheid van de vrouw. Ik zie het debat over de hoofddoek daarbij als een niet te missen kans. Ik denk dan ook dat het hoofddoekdebat *in die zin* niet mag ontbreken in de Agenda van Vrijheid die het Clara Wichmann Instituut in de nabije toekomst zal opstellen.

Ik dank U wel.

Sultan Gun

Den Haag, 29 oktober 2004

